

Bureau voor Archeologie Rapport 507

Koninginneweg 62, Kortenhoef, gemeente Wijdmeren: een bureauonderzoek

Colofon

titel: Bureau voor Archeologie Rapport 507. Koninginneweg 62,
Kortenhoef, gemeente Wijdmeren: een bureauonderzoek

auteur: M. Hanemaaijer (KNA senior prospector)

autorisatie: A. de Boer (KNA senior prospector)

datum: 26 juni 2017

status: Nog niet beoordeeld door bevoegd gezag

ISSN: 2214-6687

© Bureau voor Archeologie

Koningsweg 244 Utrecht

T 030 245 18 95

E info@bureauvoorarcheologie.nl

I <https://www.bureauvoorarcheologie.nl>

Administratieve gegevens

Projectnummer	2017050501
Provincie	Noord-Holland
Gemeente	Wijdmeren
Plaats	Kortenhoef
Toponiem	Koninginneweg 62
Centrum locatie (m RD)	136.750; 472.900 (x; y)
Omvang plangebied	5.190 m ²
Kadastrale gegevens	Kortenhoef sectie B perceel 358
ARCHIS onderzoeksmeldingsnummer	4549636100
Soort onderzoek	een bureauonderzoek
Opdrachtgever	BV Intersell, J. van 't Hof
Uitvoerder	Bureau voor Archeologie
Kaartblad	31F
Periode van uitvoering	Juni 2017
Bevoegd gezag	Gemeente Wijdmeren
Deskundige namens bevoegde overheid	Onbekend
Beheerder en plaats van documentatie	Digitale documentatie: ARCHIS en E-Depot

Figuur 1: Het onderzoeksgebied (kaartbeeld) met plangebied (rood; www.opentopo.nl).

Inhoudsopgave

	Samenvatting.....	6
1	Inleiding.....	7
	1.1 Doelstelling en vraagstelling.....	7
2	Bureauonderzoek.....	9
	2.1 Methode.....	9
	2.2 Huidige situatie en beoogde ingreep.....	9
	2.3 Aardkunde.....	10
	2.4 Mogelijke verstoringen.....	11
	2.5 Bewoning en historische situatie.....	11
	2.6 Bekende archeologische en ondergrondse bouwhistorische waarden.....	12
	2.7 Gespecificeerde verwachting.....	14
3	Conclusie.....	15
4	Advies.....	16
5	Literatuur.....	17
	Figuren.....	18

Lijst met Figuren

Figuur 1: Het onderzoeksgebied (kaartbeeld) met plangebied (rood; www.opentopo.nl).....	3
Figuur 2: Ontwerptekening van het plangebied.....	7
Figuur 3: Luchtfoto van het plangebied.....	18
Figuur 4: Foto van het plangebied. Afkomstig van Google Street view, oktober 2016.....	19
Figuur 5: Plattegrond bedrijfsbebouwing in 2003. Het noorden is onder.....	20
Figuur 6: Huidige bebouwing (rood) geprojecteerd op toekomstige bebouwing (groen).....	21
Figuur 7: Geologische kaart 1: 50 000 (Van de Meene, Van Meerkerk, and Van der Staay 1988).....	22
Figuur 8: Geomorfologische overzichtskaart (Alterra 2004).....	23
Figuur 9: Bodemkaart (Alterra Wageningen UR 2012).....	24
Figuur 10: Hoogte- en reliëfoverzichtskaart (Kadaster - PDOK 2014). Alle hoogtematen zijn in meters ten opzichte van het NAP.....	25
Figuur 11: Hoogte- en reliëfkaart van het plangebied (Kadaster - PDOK 2014). Alle hoogtematen zijn in meters ten opzichte van het NAP.....	25
Figuur 12: Kaart Du Roy (Bernard de Roy 1743).....	26
Figuur 13: Kadastrale minuut van de gemeente Kortenhoef 1811-1832, sectie B, blad 1, MIN07061B01 (Kadaster 1811). Het plangebied is in gebruik als tuin en weg.....	27
Figuur 14: Bonnekaart uit 1881 (387-1005 Ankeveen).....	28
Figuur 15: De Bonnekaart uit 1922 (387-1012 Ankeveen). De situatie binnen het plangebied blijft vrijwel ongewijzigd op de tussenliggende bonnebladen..	29
Figuur 16: Topografische kaart uit 1950.....	30
Figuur 17: Topografische kaart uit 1960.....	31
Figuur 18: Topografische kaart uit 1970.....	32
Figuur 19: Topografische kaart uit 1981.....	33
Figuur 20: Topografische kaart uit 1988.....	34
Figuur 21: ARCHIS overzichtskaart (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2016). Het plangebied is zwart omrand. Archeologische onderzoeken zijn weergegeven in blauw en AMK terreinen in rood.....	35
Figuur 22: Gemeentelijke beleidskaart.....	36

Lijst met Tabellen

Tabel 1: Aardkundige waarden.....	11
Tabel 2: Bekende waarden tot ca. 400 m van het plangebied.....	13

Samenvatting

Bureau voor Archeologie heeft een bureauonderzoek uitgevoerd voor bouwwerkzaamheden aan de Koninginneweg 62 te Kortenhoeve. (Van de Meene, Van Meerkerk, and Van der Staay 1988).

De vraagstelling van het onderzoek luidt: hoe kan rekening gehouden worden met eventuele archeologische waarden bij de voorgenomen ontwikkeling? Het onderzoek is uitgevoerd in overeenstemming met de richtlijnen van de KNA, protocol 4002. In het kader van het onderzoek zijn kaarten, databases en literatuur geraadpleegd om te komen tot een gespecificeerde archeologische verwachting van het gebied.

De beoogde ingreep bestaat uit de sloop van de huidige bedrijfsbebouwing en de realisatie van woningen.

Het plangebied ligt in archeolandschap 'Hollands-Utrechts veengebied'. De ondergrond van het plangebied bestaat uit dekzand (Formatie van Boxtel). Daarom kunnen in het plangebied resten vanaf het Laat Neolithicum voorkomen. Vanaf de Bronstijd gaat zich in het plangebied veen vormen waardoor het minder aantrekkelijk wordt voor bewoning.

In de Late Middeleeuwen is het gebied ontgonnen. In de 17^e eeuw is ten oosten van de Koninginneweg en de parallel lopende vaart 's Gravenland ontstaan. Deze vaart vormde de grens tussen het Sticht en Holland. Het plangebied ligt in het gewest Holland ten westen van de vaart. Omdat het plangebied in een ander gewest ligt is het aannemelijk dat het plangebied geen deel uitmaakt van de historische kern van 's-Gravenland. Op de kadastrale minuut uit 1811-1832 zijn aan de westzijde van de vaart, zowel ten noorden als ten zuiden van het plangebied, wel kleine arbeiderswoningen afgebeeld. In het plangebied is geen bebouwing aanwezig. In de jaren dertig van de 20^e eeuw zijn aan de voorzijde van het plangebied twee woonhuizen gebouwd. In de jaren 60 van de 20^e eeuw is de huidige bedrijfsbebouwing gerealiseerd.

Door de huidige bebouwing is bodem waarschijnlijk deels omgewerkt. Uit milieukundige boringen blijkt dat de bovenste ca. 100 tot 150 cm bestaat uit een omgewerkt pakket. Hieronder ligt dekzand. In enkele boringen is in de top van het dekzand een B-horizont aanwezig wat een aanwijzing is voor een deels intacte top van het dekzand.

Indien de open ontgraving niet dieper reikt dan 80 cm -mv (top dekzand op basis van milieukundige boringen + 20 cm marge) wordt geadviseerd om het plangebied vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. Het verdient wel de aanbeveling om gebruik te maken van schroefpalen met een zo klein mogelijke diameter. Indien de open ontgraving dieper reikt dan 80 cm -mv wordt geadviseerd om een verkennend en eventueel karterend booronderzoek uit te voeren teneinde de bodemopbouw, aanwezigheid van verstoringen en de aan- of afwezigheid van archeologische resten te bepalen.

Dit onderzoek is met grote zorgvuldigheid uitgevoerd. Het is echter nooit uit te sluiten dat toch archeologische resten worden aangetroffen bij de graafwerkzaamheden. Eventuele archeologische resten is men verplicht te melden bij de Minister van OCW in overeenstemming met de Erfgoedwet uit 2016. In dit geval wordt aangeraden om contact op te nemen met de gemeente Wijdmeren.

1 Inleiding

Bureau voor Archeologie heeft een archeologisch onderzoek uitgevoerd voor bouwwerkzaamheden aan de Koninginneweg 62 te Kortenhoef.

Figuur 2: Ontwerptekening van het plangebied.

In het gebied geldt een vastgesteld archeologisch beleid. Het plangebied ligt in bestemmingsplan Kern en Ankeveen, Kortenhoef en Nieuw-Loosdrecht. In het oosten van het plangebied geldt de dubbelbestemming Waarde Archeologie 3. Dit houdt in dat archeologisch onderzoek verplicht is bij bouwwerken en overige werken groter dan 100 m² en graafwerkzaamheden dieper dan 35 cm. In het westen van het plangebied geldt de dubbelbestemming Waarde Archeologie 5. Hier is archeologisch onderzoek verplicht bij verstoringen bouwwerken en overige werken groter dan 2500 m² en graafwerkzaamheden dieper dan 40 cm -mv.

Het plangebied heeft een oppervlak van ca. 5.190 m², zie fig. 2. De beoogde ontwikkeling leidt tot een nog onbekende bodemverstoring.

Het onderzoeksgebied is een zone met straal van circa 400 m om de ontwikkeling heen.

Het onderzoek is uitgevoerd onder certificaat BRL SIKB 4000,¹ in overeenstemming met de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 4.0).

1.1 Doelstelling en vraagstelling

Het doel van het bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting zodat een beslissing genomen kan worden over hoe met eventuele archeologische waarden rekening moet worden gehouden bij de voorgenomen werkzaamheden.

De volgende onderzoeksvragen zijn in dit onderzoek gebruikt:

¹ <http://www.kiwa.nl/upload/certificate/00094278.pdf>

- *Waaruit bestaan de voorgenomen bodemingrepen?*
- *Wat is de landschappelijke ligging van het plangebied in termen van geomorfologie, geologie en bodemkunde?*
- *Is sprake van een natuurlijke (intacte) bodemopbouw of is deze (deels) verstoord? Indien sprake is van verstoringen, wat is de diepte en omvang van de verstoring?*
- *Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard en datering hiervan?*
- *Indien er (mogelijk) archeologische waarden aanwezig zijn:*
  - *Worden deze archeologische waarden verstoord door de voorgenomen bodemingrepen? Zo ja, op welke wijze?*
  - *Welke maatregelen kunnen worden genomen om voldoende rekening te houden met deze archeologische waarden?*

---

2 Bureauonderzoek

2.1 Methode

Het bureauonderzoek is uitgevoerd in overeenstemming met de richtlijnen van de KNA 4.0, protocol 4002.²

In het kader van het onderzoek zijn kaarten, databases en literatuur geraadpleegd om tot een gespecificeerde archeologische verwachting van het gebied te komen. Eerst wordt het plan- en onderzoeksgebied vastgesteld en het onderzoek gemeld bij ARCHIS. Daarna wordt achtereenvolgens de aardkundige, archeologische en historische context van het te onderzoeken gebied bestudeerd. Deze gegevens leiden tot het opstellen van een gespecificeerde verwachting. In de gespecificeerde verwachting worden de mogelijk aanwezige archeologische waarden beschreven in termen van onder meer diepteligging, omvang, ouderdom en conservering.

De genoemde stappen leidden tot onderhavig rapport en het openbaar maken van de resultaten bij Archis en het e-Depot voor de Nederlandse Archeologie.³ In de hierna volgende hoofdstukken worden de belangrijkste onderzoeksgegevens gepresenteerd.

Van alle afgebeelde kaarten is het noorden boven, tenzij anders aangegeven.

2.2 Huidige situatie en beoogde ingreep

Het plangebied ligt in de gemeente Wijdmeren in de plaats Kortenhoef. De locatie ligt aan het adres Koninginneweg 62, direct ten noorden van de bebouwde kom van Kortenhoef.

Aan de voorzijde van het plangebied liggen twee woningen. Hierachter ligt een kantoor-/bedrijfsruimte, een opslagruimte en twee opslagbunkers (fig. 3 en 4). De woningen worden omringd door een tuin. Door de noordzijde van het plangebied loopt een weg die is verhard door middel van stelconplaten en tegels. Aan weerszijden van deze toegangsweg is de bedrijfsbebouwing aanwezig. In fig. 5 is een plattegrond opgenomen van de bedrijfsbebouwing in 2003. Voor zover bekend is deze bebouwing niet onderkelderd en is de bebouwing gefundeerd op staal tot ongeveer 80 cm-mv.

Het achterterrein (westzijde) is een boomgaard. Langs de noordzijde van het achterterrein ligt een parkeerplaats en een schuur. Het plangebied heeft een omvang van 5.190 m².

De beoogde ingreep bestaat uit de sloop van de huidige bedrijfsbebouwing en de realisatie van woningen. De woningen aan de voorzijde van het plangebied blijven behouden. Het bouwplan is weergegeven in fig. 2. De woningen komen deels ter plaatse van de huidige bebouwing (fig. 6). De woningen worden gefundeerd op palen. Er komen geen kelders. Het is nog niet exact bekend tot welke diepte de open ontgraving voor de fundering zal gaan. Er wordt vooralsnog uitgegaan van ca. 75 tot 100 cm -mv.

2 (SIKB 2016)

3 (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed and Data Archiving and Networking Services)

2.3 Aardkunde

De aardkundige gegevens staan samengevat in tabel 1.

Het plangebied ligt in archeolandschap 'Hollands-Utrechts veengebied'.⁴

Het plangebied ligt aan de voet van de westflank van de stuwwal van Hilversum. De stuwwal bestaat uit gestuwde Pleistocene rivierafzettingen. De ondergrond van het plangebied bestaat uit dekzand (Formatie van Boxtel).⁵ De oude benaming hiervoor is Formatie van Twente (fig. 7).⁶ Het dekzand is afgezet in het laatste glaciaal van het Pleistoceen, het Weichselien (120.000 – 11.700 jaar geleden), in een zeer koud en droog klimaat.

In het Holoceen, vanaf de Bronstijd, stijgt de zeespiegel en het grondwater waardoor zich veen vormt ter plaatse van slecht ontwaterde en lage delen van het landschap. Dit gebeurt ook ten westen van het plangebied en mogelijk ook in het plangebied zelf (zie ook fig. 7). Het veen is vanaf de Late Middeleeuwen deels afgegraven (zie §2.4).

Op de geomorfologische kaart is het plangebied grotendeels aangeduid als bebouwd. Het uiterst westelijk deel is een verspoelde dekzandvlakte (fig. 8).⁷

In het bodemprofiel hebben zich laarpodzolgronden ontwikkeld, uitgezonderd het uiterst westelijke deel waar sprake is van moerige podzolgronden met een humushoudend zanddek en een moerige tussenlaag:

- De laarpodzolgronden in de regio bestaan uit dekzand oorspronkelijk bedekt met veen. Na de vervening zijn ze ontgonnen en hebben door bemesting met compost een ca. 40 cm dikke bovenlaag gekregen. In de top van het dekzand is een B-horizont aanwezig.
- Moerige podzolgronden met een humushoudend zanddek en een moerige tussenlaag komen voor in associatie met meerveengronden en laarpodzolgronden. De profielen beschikken over een humeuze, vaak kleiige laag matig fijn zand. Hieronder ligt een 20 tot 40 cm dik pakket moerig materiaal. Tussen 40 en 80 cm diepte ligt zwak lemig matig fijn dekzand waarin een duidelijke humuspodzol-B is ontwikkeld.⁸

De ligging van het plangebied op de overgang tussen een hoger gelegen gebied (de stuwwal van Hilversum) en een lager gelegen gebied waar zich veen heeft gevormd is zichtbaar op een hoogte-reliëfkaart (fig. 10). In het plangebied ligt het maaiveld tussen ca. 0 en 80 cm NAP.⁹ Gezien het hoogteverschil is het perceel waarschijnlijk deels opgehoogd.¹⁰

In Dinoloket en BisNederland zijn geen voor het plangebied relevante boorprofielen beschreven.¹¹

Ongeveer 25 m ten zuidoosten van het plangebied heeft een archeologisch booronderzoek plaatsgevonden. De bovengrond bestaat uit een ca. 100 cm dik pakket omgewerkt humeus zand. Hieronder ligt onverstoord dekzand. De bovenste ca. 20 cm is bruin van kleur en wordt geïnterpreteerd als een B-

4 (Rensink et al. 2015)

5 (De Mulder 2003)

6 (Rijks Geologische Dienst 1988)

7 (Alterra 2004)

8 (Alterra Wageningen UR 2012)

9 (Kadaster and PDOK 2014)

10 (Kadaster and PDOK 2014)

11 (Dinoloket; Alterra Wageningen UR 2012)

horizont.¹²

In het plangebied hebben diverse bodemonderzoeken plaatsgevonden. Bij het onderzoek uit 1997 zijn twee boringen langs de noord- en oostzijde van het bedrijfspand gezet. Het bodemprofiel bestaat uit een ca. 75 tot 100 cm dik pakket al dan niet humeus zand. Hieronder ligt een ca. 75 tot 100 cm dik zandig veenpakket. Gezien de zandbijmenging is het veenpakket waarschijnlijk omgewerkt. Vanaf 150 cm -mv is zwak siltig beige zand aanwezig dat wordt geïnterpreteerd als dekzand.¹³ Bij een recent uitgevoerd onderzoek zijn boringen verspreid over het plangebied gezet. Uit boorstaten blijkt dat de bovenste 100 tot 170 cm bestaat uit sterk humeus zand. Dit betreft waarschijnlijk een omgewerkt en deels opgebracht pakket. De wisselende dikte wijst op plaatselijke ophogingen. Onder het sterk humeuze zand ligt matig siltig zand dat wordt geïnterpreteerd als dekzand. In een aantal boorprofielen is de top van het dekzand bruin van kleur wat duidt op een B-horizont.¹⁴

<i>Bron</i>	<i>Situatie plangebied, omschrijving</i>
Geologie (fig. 7)	Dekzand dikker dan 2 m
Geomorfologie (fig. 8)	Vlakte van ten dele verspoelde dekzanden (2M9), Bebouwing (Beb)
Bodemkunde (fig. 9)	grootste deel : laarpodzolgronden, leemarm en zwak lemig fijn zand uiterste westen: moerige podzolgronden met een humushoudend zanddek en een moerige tussenlaag.
AHN (fig. 10 en 11)	In het plangebied ligt het maaiveld tussen ca. 0 en 80 cm NAP

Tabel 1: Aardkundige waarden.

2.4 Mogelijke verstoringen

Het plangebied is deels bebouwd. De diepte van de fundering is niet bekend. Onder de bebouwing zijn geen kelders of kruipruimtes aanwezig. Naar verwachting is de ondergrond hier deels verstoord.

2.5 Bewoning en historische situatie

Het plangebied ligt op de overgang van het veengebied naar de stuwwal van Hilversum. Het zandgebied is bewoonbaar vanaf het Paleolithicum. De oudste resten komen dan ook uit het Midden-Paleolithicum. Ook zijn in de regio resten uit het Laat Paleolithicum, het Mesolithicum en het Neolithicum aangetroffen. Vanaf de Bronstijd vormt zich veen in het gebied en wordt het minder aantrekkelijk voor bewoning. Langs de Vecht vindt in de Romeinse tijd nog wel bewoning plaats. Het veengebied wordt vanaf de Late Middeleeuwen (1000 – 1500 n. Chr.) ontgonnen.¹⁵

De 's-Gravelandse vaart, het huidige Noorder- en Zuidereind, vormt in de Late Middeleeuwen de grens tussen het Holland en het Sticht. De percelen ten westen van de Koninginneweg (waaronder het plangebied) zijn ontgonnen vanuit het gebied dat in eigendom was van de graven van Holland. De percelen liggen aan de achterzijde van de ontginning van Kortenhoef. De ontginning Kortenhoef is gestart in het begin van de Late Middeleeuwen. De ontginningen bereiken hun

¹² (Huizer 2016)

¹³ (CSO Adviesbureau voor milieuonderzoek 1997)

¹⁴ Boorstaten ter beschikking gesteld door Back Milieu.

¹⁵ (Husken 2010)

achtergrens in de 14^e eeuw.¹⁶

In eerste instantie worden de gronden in gebruik genomen als landbouwgrond en worden sloten gegraven ten behoeve van de ontwatering. Als door bodemdaling landbouw niet meer mogelijk is, wordt het een veeteelt gebied. Vanaf de 14^e eeuw begint men met het grootschalig winnen van veen ten behoeve van de productie van turf. Door het afgraven ontstaan plassen. Deze worden vanaf de 18^e eeuw drooggemalen.

Het plangebied ligt binnen de historische kern van 's-Gravenland. 's-Gravenland is ontstaan in 1625 toen Amsterdamse kooplieden toestemming kregen het gebied te ontginnen. De 's-Gravenlandse vaart, die ten oosten van het plangebied loopt, is gelijktijdig met de stichting van het dorp aangelegd.¹⁷ Aan de oostzijde van het dorp werden herenhuizen gebouwd en landgoederen gesticht, direct aan de vaart, ook aan de westzijde, verzezen de arbeiderswoningen.

Op de oudste geraadpleegde kaart, de Nieuwe kaart van den Lande van Utrecht uit begin en midden van de 18^e eeuw, is de bebouwing van 's-Gravenland aan de oostzijde van de in het plangebied geen bebouwing afgebeeld (fig. 12).

Op de kadastrale minuut uit het begin van de 19^e eeuw is het plangebied in gebruik als tuin (fig. 13). Op deze kaart zijn aan de westzijde van de vaart, zowel ten noorden als ten zuiden van het plangebied, kleine arbeiderswoningen afgebeeld. Op de Bonnebladen uit de 1881 tot en met 1922 wijzigt de situatie niet (fig. 14 en 15).

Op de topografische kaart uit 1950 lijkt aan de voorzijde een schuur afgebeeld (fig. 16). Op de topografische kaart uit 1960 is aan de voorzijde een woonhuis aanwezig. Op het resterende deel van het perceel zijn bomen ingetekend (fig. 17). Op de topografische kaart uit 1970 zijn de huidige woonhuizen aan de voorzijde van het plangebied alsmede het bedrijfspand ingetekend (fig. 18). Op basis van informatie uit BAG zijn de woningen gebouwd in 1933 en het bedrijfspand in 1962. Op de topografische kaarten uit 1981 en 1988 wijzigt de situatie niet (fig. 19 en 20).

2.6 Bekende archeologische en ondergrondse bouwhistorische waarden

Archeologische terreinen en onderzoeksmeldingen staan weergegeven in fig. 21 en staan toegelicht in tabel 2.

De meest relevante informatie wordt hieronder kort beschreven.

De voorzijde van het plangebied ligt binnen een terrein van hoge archeologische waarde. Het betreft de historische kern van 's-Gravenland. Hier kunnen resten uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd voorkomen (nummer 13.736).

Ongeveer 25 m ten zuidoosten van het plangebied heeft een bureau- en booronderzoek plaatsgevonden (onderzoek 3.979.315.100). Omdat bij het booronderzoek de bodem verstoord bleek tot in de B-horizont en geen archeologische resten zijn aangetroffen is het plangebied vrijgegeven voor de voorgenomen ontwikkeling.

¹⁶ (Buitelaar 1993)

¹⁷ (Husken 2010)

Het oostelijk deel van het plangebied heeft een hoge archeologische verwachting vanwege de ligging binnen de historische kern van 's-Graveland. Het westelijk deel heeft een lage archeologische verwachting vanwege de ligging in een veengebied (fig. 22).

Er zijn geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van militair erfgoed binnen het plangebied.¹⁸

Bron	omschrijving
Archeologische terreinen	13.736 - Wijdemeren - - Terrein van hoge archeologische waarde Historische kern van 's-Graveland. De begrenzing van deze historische kern is bepaald op grond van de historische kaart uit 1849-1859, schaal 1:25.000. De archeologische waarde van historische kernen bestaat uit de reeds aangetroffen of te verwachten aanwezigheid, boven of onder de grond, van bouwhistorische resten en archeologische sporen en voorwerpen. Samen bevatten zij een veelheid aan historische informatie over ouderdom en ruimtelijke ontwikkeling van de kern.
Waarnemingen	geen
Vondstmeldingen	geen
Onderzoeksmeldingen	<p>2.411.980.100: Hilversum, Huize Brugchelen, bureauonderzoek De aanwezigheid van archeologische waarden op de locaties van de werkzaamheden kan vrijwel zeker uitgesloten worden. Bij de aanleg van een 20^e eeuwse pand is de bodem tot op een diepte van 1,36 m geheel omgezet. In de rest van het gebied kunnen nog wel archeologische resten aanwezig zijn van een 19^e eeuwse tuin, maar deze lopen geen risico bij de werkzaamheden. Het plangebied is vrijgegeven voor de voorgenomen ontwikkeling.¹⁹</p> <p>3.979.315.100: Graveland, 's-, Noordereinde 133, bureau- en booronderzoek Dit gebied bevindt zich in de zone met lintbebouwing van het dorp 's-Graveland, wat betekent dat bewoningsresten vanaf de 17^e eeuw aanwezig kunnen zijn. Ook kunnen in de top van het dekzand (Laagpakket van Wierden) prehistorische resten vanaf het Laat-Paleolithicum worden verwacht onder een plaggendeek, hoewel de ontginning deze resten kan hebben aangetast. Tijdens het verkennend en karterend booronderzoek bleek de bovenlaag tot in de B-horizont omgewerkt en werden geen archeologische resten aangetroffen. Het plangebied is vrijgegeven.²⁰</p> <p>3.979.607.100: Graveland, 's-, S-1248 bureau- en booronderzoek Op basis van het bureauonderzoek blijkt dat resten uit de Nieuwe tijd aanwezig kunnen zijn, onder andere sporen van ontginning, 19^e eeuwse tuinbouw en bebouwing van begin 20^e eeuw. Uit het booronderzoek bleek dat binnen het plangebied geen intacte bewoningsresten meer worden verwacht door recente verstoringen. Sporen van vóór de ontginning zijn verloren gegaan door afgraving. Bovendien was het gebied waarschijnlijk te nat voor bewoning en zijn er geen dekzandkopjes aangetroffen die eventuele bewoning zouden kunnen faciliteren. Resten van ontginning en gebruik als tuin of weiland zijn nog wel aanwezig. Gezien het geringe oppervlak is het plangebied vrijgegeven voor de voorgenomen ontwikkeling.²¹</p>
Gemeentelijke kaart	Oostelijk deel: hoge verwachting, historische kern van 's-Graveland, westelijk deel: lage archeologische verwachting vanwege de ligging in een veengebied

18 ("Indicatieve Kaart Militair Erfgoed (IKME)"; Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2016a)

19 (Zandboer 2013)

20 (Huizer 2016)

21 (Arkema and Tolsma 2015)

Bron	omschrijving
Bouwhistorische waarden	Geen in plangebied

Tabel 2: Bekende waarden tot ca. 400 m van het plangebied.

2.7 Gespecificeerde verwachting

Het plangebied ligt in archeolandschap 'Hollands-Utrechts veengebied'. De ondergrond van het plangebied bestaat uit dekzand (Formatie van Boxtel). Vanaf de Bronstijd gaat zich in het plangebied veen vormen waardoor het minder aantrekkelijk wordt voor bewoning. In de Late Middeleeuwen is het gebied ontgonnen. In de 17^e eeuw is ten oosten van de Koninginneweg en de parallel lopende vaart 's Gravenland ontstaan. Deze vaart vormde de grens tussen het Sticht en Holland. Het plangebied ligt in het gewest Holland ten westen van de vaart. Omdat het plangebied in een ander gewest ligt is het aannemelijk dat het plangebied geen deel uitmaakt van de historische kern van 's-Gravenland. Op de kadastrale minuut uit 1811-1832 zijn aan de westzijde van de vaart, zowel ten noorden als ten zuiden van het plangebied, wel kleine arbeiderswoningen afgebeeld. In het plangebied is geen bebouwing aanwezig. In de jaren dertig van de 20^e eeuw zijn aan de voorzijde van het plangebied twee woonhuizen gebouwd. In de jaren 60 van de 20^e eeuw is de huidige bedrijfsbebouwing gerealiseerd.

De verwachting wordt als volgt gespecificeerd:

Niveau Laat Paleolithicum tot en met Neolithicum:

1. Datering: Laat Paleolithicum tot en met Neolithicum.
2. Complextypen: Nederzetting.
3. Omvang: Onbekend.
4. Diepteligging: In de top van het dekzand.
5. Gaafheid, conservering: De conservering van eventuele archeologische resten zal, gezien de hoge grondwaterstand, goed zijn.
6. Verstoringen: Door verving en bouwactiviteiten kunnen archeologische resten zijn vergraven.
7. Locatie: Hele plangebied.
8. Uiterlijke kenmerken/prospectie kenmerken: Eventuele archeologische resten manifesteren zich als een sporenniveau en eventueel als een spreiding van vuursteen en/of aardewerkfragmenten.

Strategie om deze verwachting te toetsen in overeenstemming met stroomdiagram van protocol 4003

Om deze verwachting te toetsen is de volgende onderzoeksstrategie geschikt: Verkennend en eventueel karterend booronderzoek.

3 Conclusie

De onderzoeksvragen kunnen als volgt worden beantwoord:

- *Waaruit bestaan de voorgenomen bodemingrepen?*

De beoogde ingreep bestaat uit de sloop van de huidige bedrijfsbebouwing en de realisatie van woningen.

- *Wat is de landschappelijke ligging van het plangebied in termen van geomorfologie, geologie en bodemkunde?*

Het plangebied ligt in archeolandschap 'Hollands-Utrechts veengebied'. De ondergrond van het plangebied bestaat uit dekzand (Formatie van Boxtel). Vanaf de Bronstijd ontwikkeld zich veen. Op basis van de bodemkaart zijn in het plangebied laarpodzolgronden en moerige podzolgronden met een humushoudend zanddek en een moerige tussenlaag aanwezig.

- *Is sprake van een natuurlijke (intacte) bodemopbouw of is deze (deels) verstoord? Indien sprake is van verstoringen, wat is de diepte en omvang van de verstoring?*

Door de huidige bebouwing is bodem waarschijnlijk deels omgewerkt. Uit milieukundige boringen blijkt dat de bovenste ca. 100 tot 150 cm bestaat uit een omgewerkt pakket. Hieronder ligt dekzand. In enkele boringen is in de top van het dekzand een B-horizont aanwezig wat een aanwijzing is voor een deels intacte top van het dekzand.

- *Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard en datering hiervan?*

In het hele plangebied kunnen archeologische waarden uit het Laat Paleolithicum tot en met het Neolithicum aanwezig zijn. Deze kunnen zich in de top van het dekzand bevinden.

- *Indien er (mogelijk) archeologische waarden aanwezig zijn:*
  - *Worden deze archeologische waarden verstoord door de voorgenomen bodemingrepen? Zo ja, op welke wijze?*

In het hele plangebied kunnen resten uit het Laat Paleolithicum tot en met het Neolithicum aanwezig zijn. Deze resten kunnen worden verstoord door de voorgenomen bodemingrepen bij vergravingen dieper dan 100 cm -mv en in beperkte mate door de funderingspalen.

- *Welke maatregelen kunnen worden genomen om voldoende rekening te houden met deze archeologische waarden?*

Indien de open ontgraving niet dieper reikt dan 80 cm -mv (top dekzand op basis van milieukundige boringen + 20 cm marge) wordt geadviseerd om het plangebied vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. Het verdient wel de aanbeveling om gebruik te maken van schroefpalen met een zo klein mogelijke diameter. Indien de open ontgraving dieper reikt dan 80 cm -mv wordt geadviseerd om een verkennend en eventueel karterend booronderzoek uit te voeren teneinde de bodemopbouw, aanwezigheid van verstoringen en de aan- of afwezigheid van archeologische resten te bepalen.

4 Advies

Indien de open ontgraving niet dieper reikt dan 80 cm -mv (top dekzand op basis van milieukundige boringen + 20 cm marge) wordt geadviseerd om het plangebied vrij te geven voor de voorgenomen ontwikkeling. Het verdient wel de aanbeveling om gebruik te maken van schroefpalen met een zo klein mogelijke diameter. Indien de open ontgraving dieper reikt dan 80 cm -mv wordt geadviseerd om een verkennend en eventueel een karterend booronderzoek uit te voeren teneinde de bodemopbouw, aanwezigheid van verstoringen en de aan- of afwezigheid van archeologische resten te bepalen.

Dit onderzoek is met grote zorgvuldigheid uitgevoerd. Het is echter nooit uit te sluiten dat toch archeologische resten worden aangetroffen bij de graafwerkzaamheden. Eventuele archeologische resten is men verplicht te melden bij de Minister van OCW in overeenstemming met de Erfgoedwet uit 2016. In dit geval wordt aangeraden om contact op te nemen met de gemeente Wijdmeren.

5 Literatuur

- Alterra. 2004. "Geomorfologische Kaart Nederland (GKN) Landsdekkend Digitale Bestand." Wageningen.
- Alterra Wageningen UR. 2012. "BISNederland." *Bodemkaart 1 : 50 000*. <http://www.bodemdata.nl/>.
- Arkema, M., and J. Tolsma. 2015. "Bureauonderzoek En Inventariserend Veldonderzoek D.m.v. Boringen, Locatieschema S-2148 Koninginneweg 'S-Graveland (gem. Wijdemerem)." Antea Group. DANS. <https://doi.org/10.17026/dans-x4d-ym6s>.
- Bernard de Roy. 1743. "Nova Tabula Dioeceseos Trajectinae = Nieuwe Kaart van Den Lande van Utrecht / Door Bernard Du Roy ; G. Hoet Del. Ornam. ; T. Doesburgh Sculps. :: Historische Kaarten." <http://imagebase.ubvu.vu.nl/cdm/compoundobject/collection/krt/id/1121/rec/1>.
- Buitelaar, A.L.P. 1993. *De Stichtse Ministerialiteit En de Ontginningen in de Utrechtse Vechtstreek*. Hilversum.
- CSO Adviesbureau voor milieuonderzoek. 1997. "Aanvullend Bodemonderzoek Koninginneweg 62, Kortenhoef."
- Dinoloket. "Ondergrondgegevens | DINoloket." <http://www.dinoloket.nl/ondergrondgegevens>.
- Huizer, J. 2016. "Wijdemerem 'S-Graveland Noordereinde 133 Booronderzoek." 4008. ADC Rapport. ADC ArcheoProjecten. DANS. <https://doi.org/10.17026/dans-z6u-k8k2>.
- Husken, S. 2010. "Toelichting Bij Beleidskaart Archeologie Gemeente Wijdemerem." Stichting Cultureel Erfgoed Noord-Holland.
- Kadaster. 1811. "Kadastrale Minuten." 1832. <http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/>.
- Kadaster, and PDOK. 2014. "AHN2 - WCS Service." <http://nationaalgeoregister.nl>.
- Kadaster - PDOK. 2014. *AHN2 - Kadaster*. <http://nationaalgeoregister.nl/geonetwork/srv/dut/search#|fff9d7cf-9929-4dde-98b8-06ceda7e5610>.
- de Mulder, E.F.J. 2003. *De Ondergrond van Nederland*. Wolters-Noordhof: Groningen.
- Rensink, E., H.J.T. Weerts, M. Kosian, H. Feiken, and B.I. Smit. 2015. "Archeologische Landschappenkaart van Nederland. Methodiek En Kaartbeeld." Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. <https://doi.org/10.17026/dans-xf6-ywnd>.
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. 2016. "Archis3 - Rijksdienst Voor Het Cultureel Erfgoed." <https://archis.cultureelerfgoed.nl/#/login>.
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, and Data Archiving and Networking Services. "E-Depot Voor de Nederlandse Archeologie." <http://www.edna.nl>.
- Rijks Geologische Dienst. 1988. "Geologische Kaart van Nederland 1: 50.000. Blad Utrecht Oost (310)."
- SIKB. 2016. "Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) Versie 4.0."
- Zandboer, S. 2013. "Wijdemerem Graveland 'S- Noordereinde 38 Bureau-Onderzoek Huize Brugchelen, Noordereinde 38, 'S-Graveland, Gemeente Wijdemerem. Een Bureauonderzoek." 3437. ADC Rapport. ADC ArcheoProjecten. DANS. <https://doi.org/10.17026/dans-zgr-pfev>.

Figuren

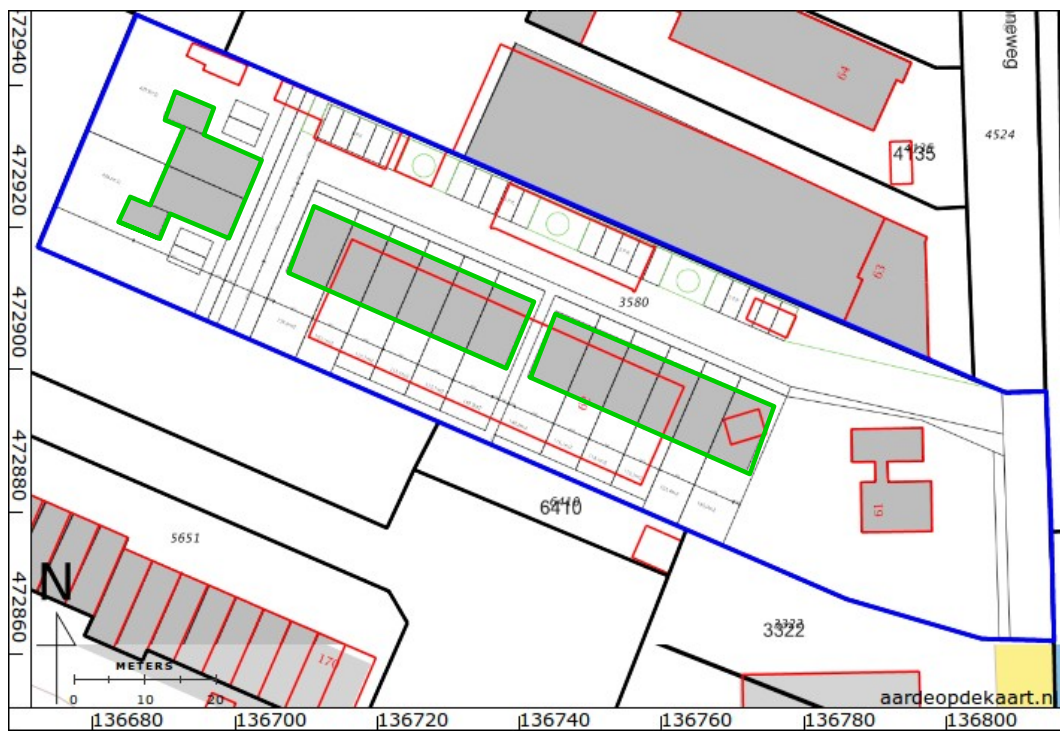

Figuur 3: Luchtfoto van het plangebied.

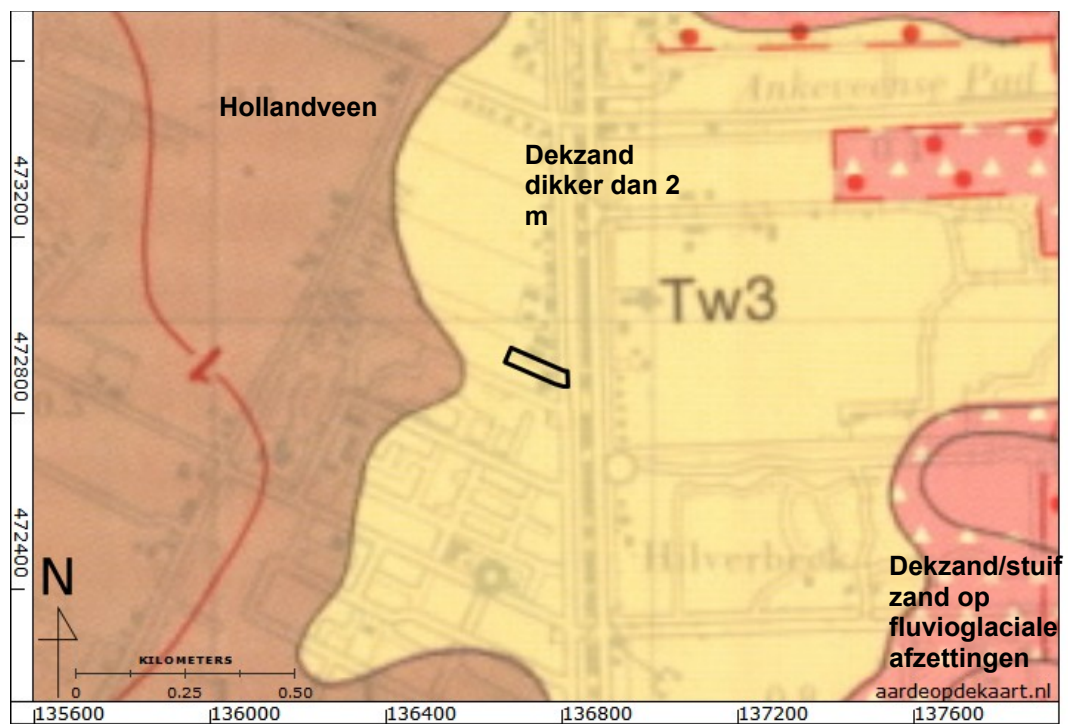
Figuur 4: Foto van het plangebied. Afkomstig van Google Street view, oktober 2016.

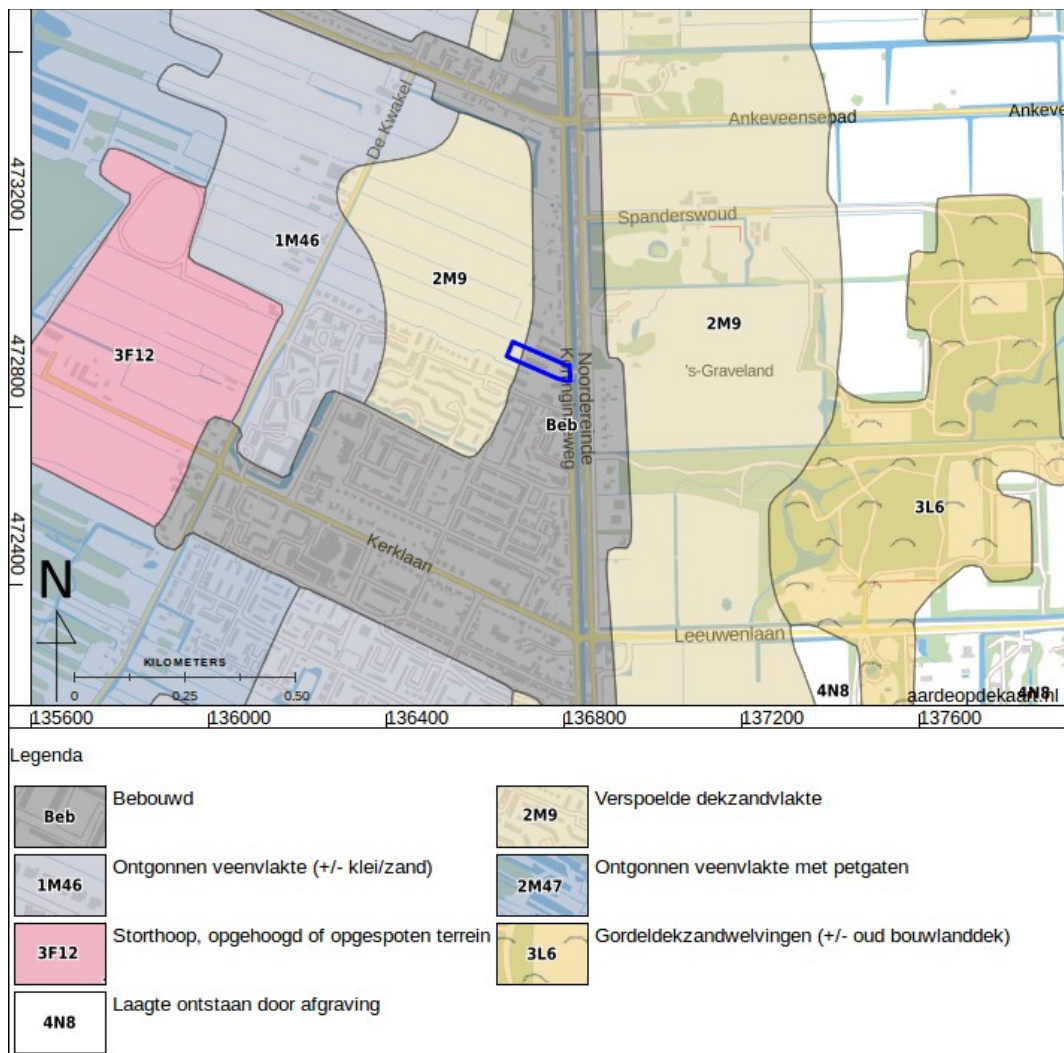

Figuur 6: Huidige bebouwing (rood) geprojecteerd op toekomstige bebouwing (groen).

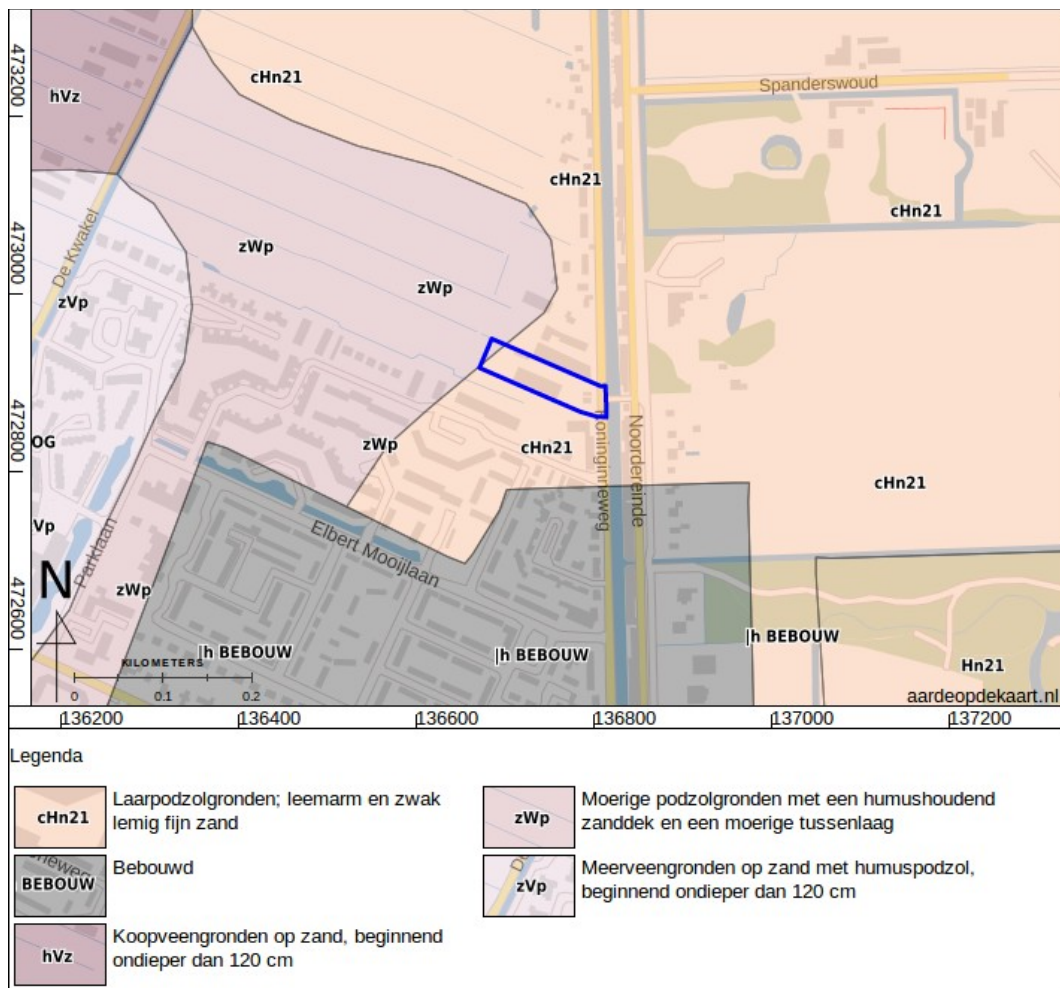

Figuur 7: Geologische kaart 1: 50 000 (Van de Meene, Van Meerkerk, and Van der Staay 1988).

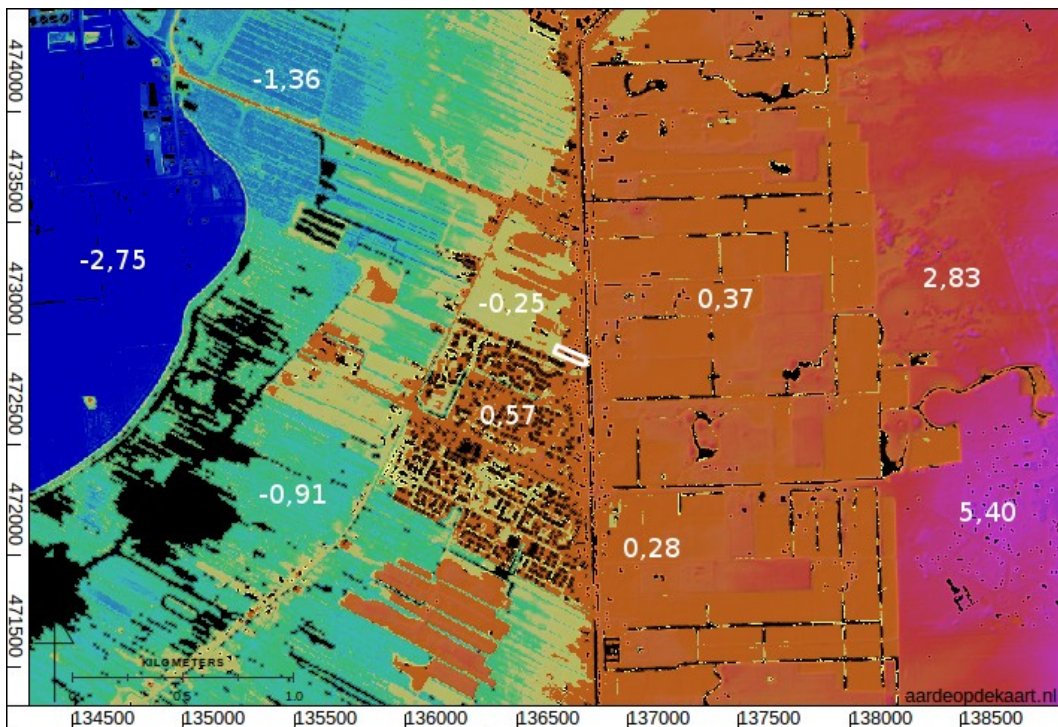

Figuur 8: Geomorfologische overzichtskaart (Alterra 2004).

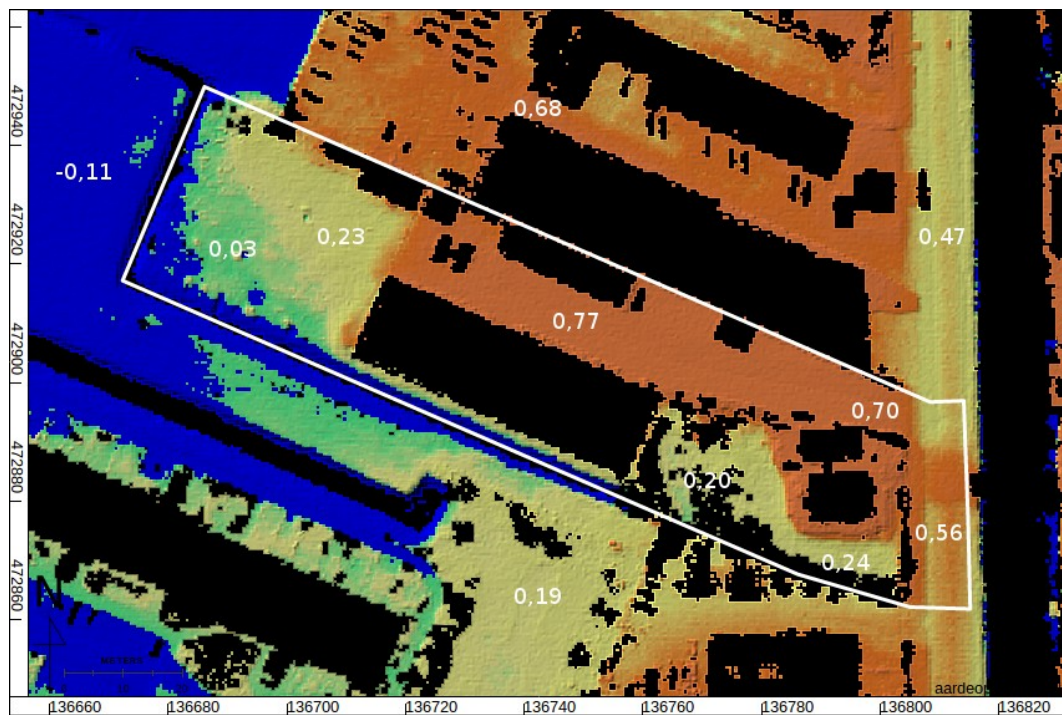

Figuur 9: Bodemkaart (Alterra Wageningen UR 2012).

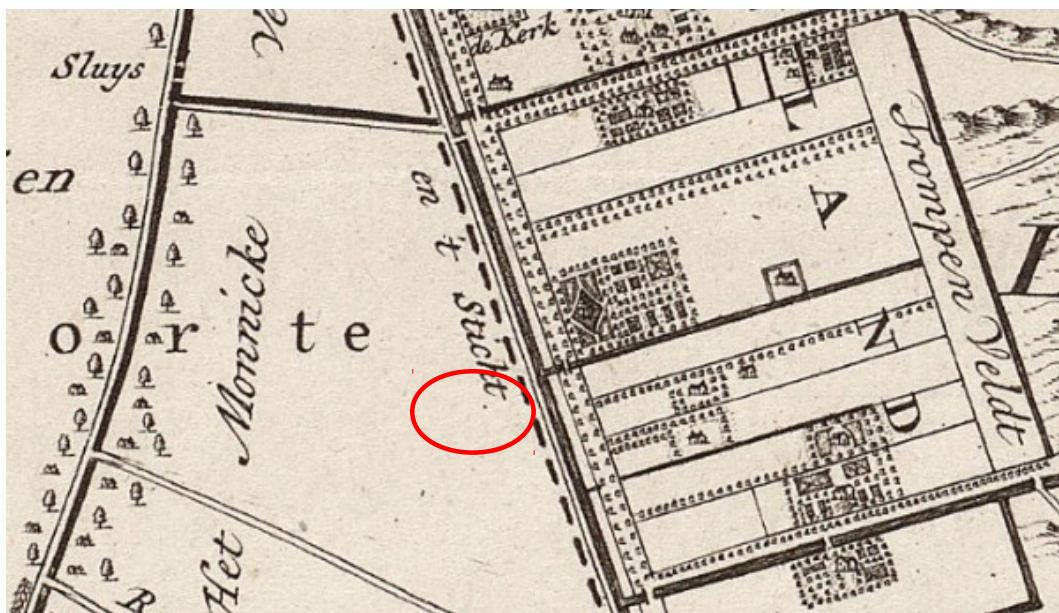

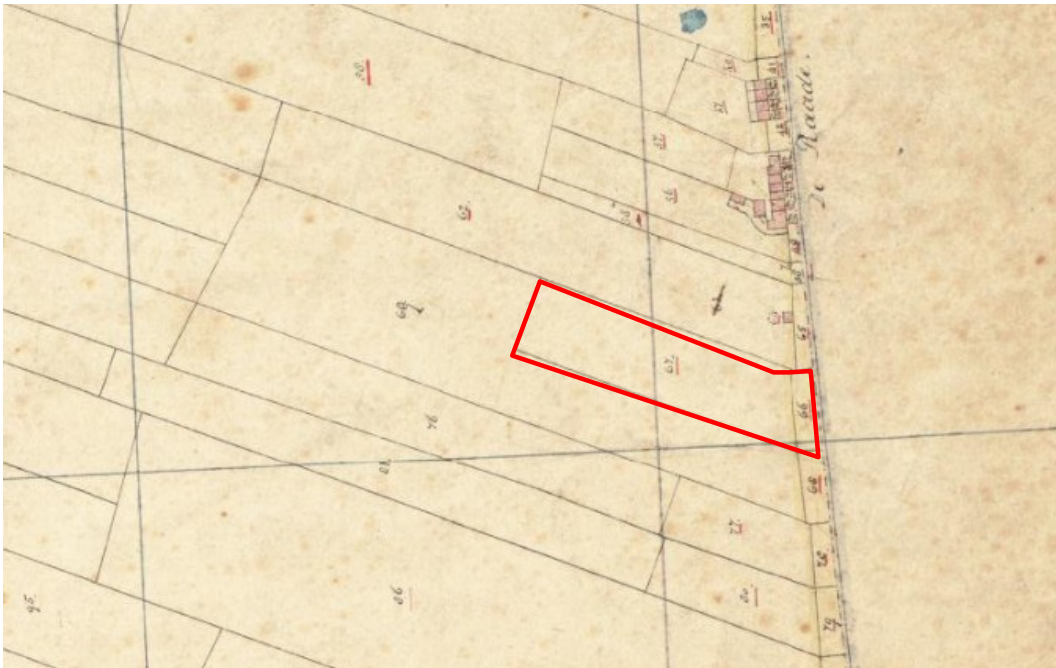
Figuur 10: Hoogte- en reliëfkaart (Kadaster - PDOK 2014). Alle hoogtematen zijn in meters ten opzichte van het NAP.

Figuur 11: Hoogte- en reliëfkaart van het plangebied (Kadaster - PDOK 2014). Alle hoogtematen zijn in meters ten opzichte van het NAP.

Figuur 12: Kaart Du Roy (Bernard de Roy 1743).

Figuur 13: Kadastrale minuut van de gemeente Kortenhoef 1811-1832, sectie B, blad 1, MIN07061B01 (Kadaster 1811). Het plangebied is in gebruik als tuin en weg.

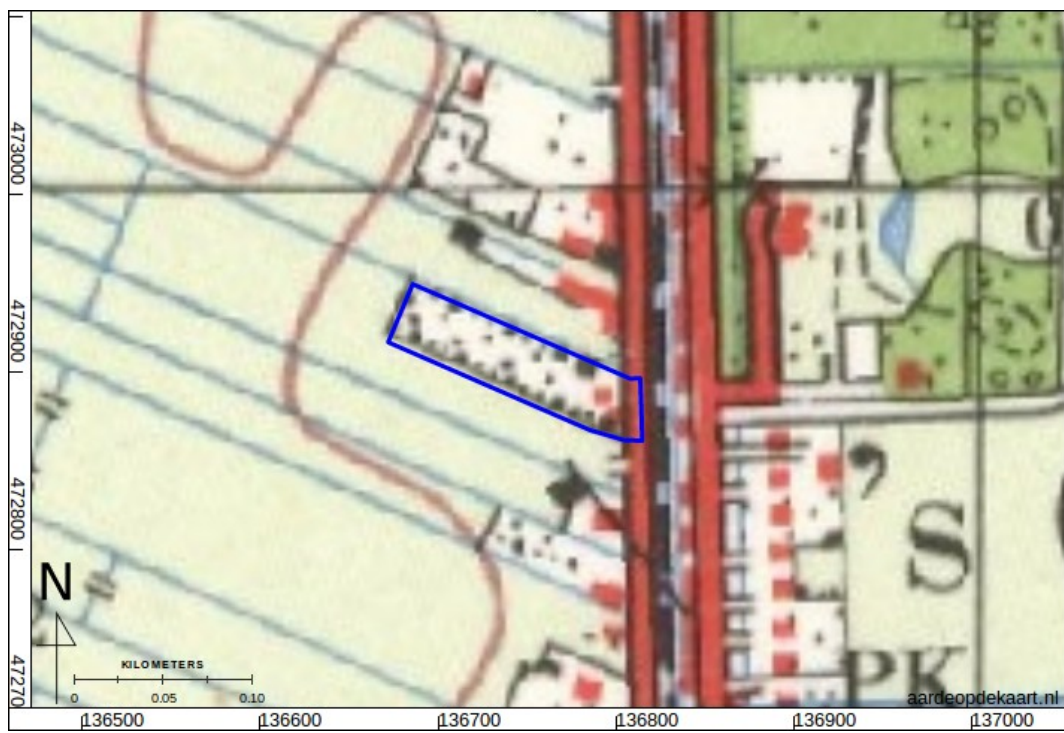
Figuur 14: Bonnekaart uit 1881 (387-1005 Ankeveen).

Figuur 15: De Bonnekaart uit 1922 (387-1012 Ankeveen). De situatie binnen het plangebied blijft vrijwel ongewijzigd op de tussenliggende bonnebladen.

Figuur 16: Topografische kaart uit 1950.

Figuur 17: Topografische kaart uit 1960.

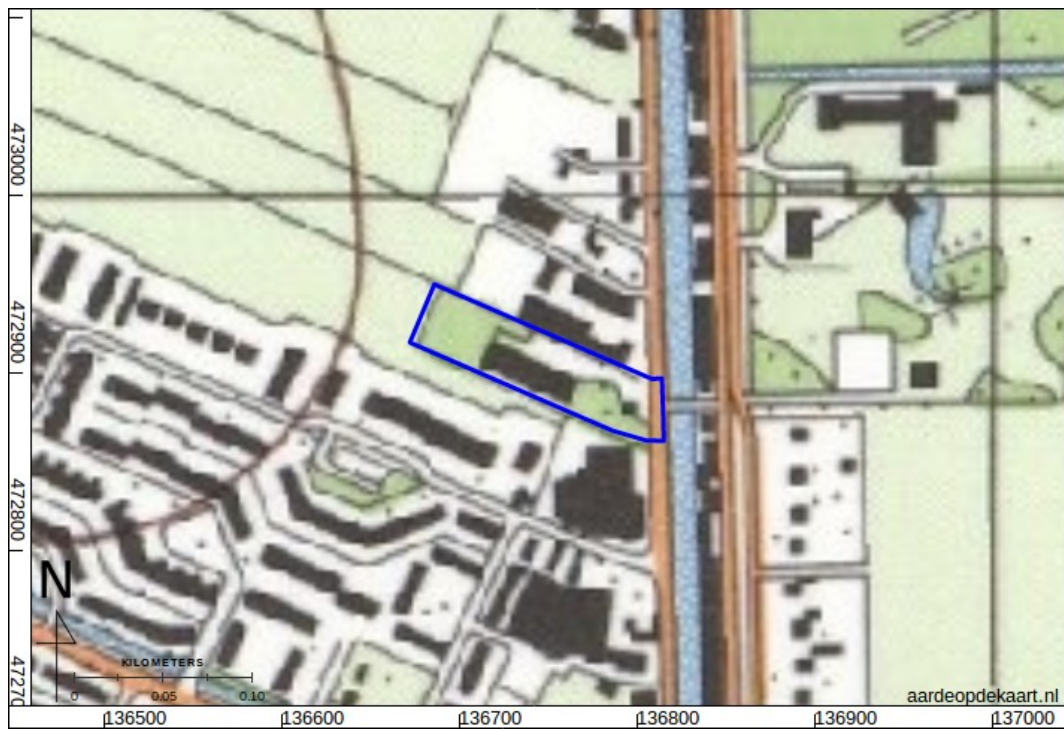

Figuur 18: Topografische kaart uit 1970.

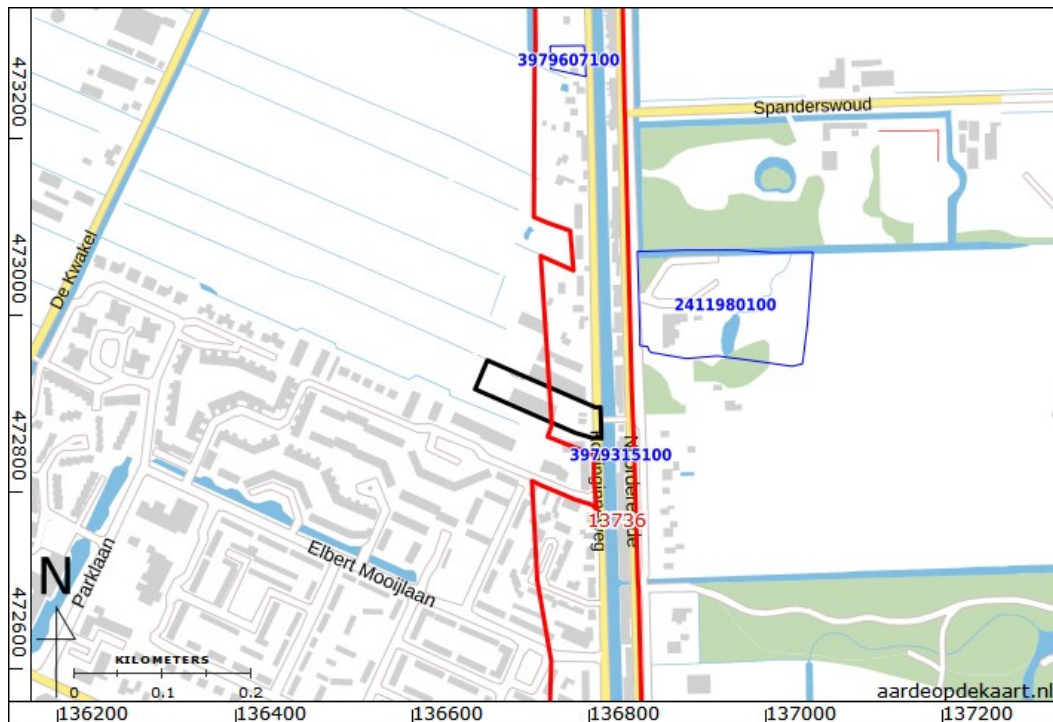

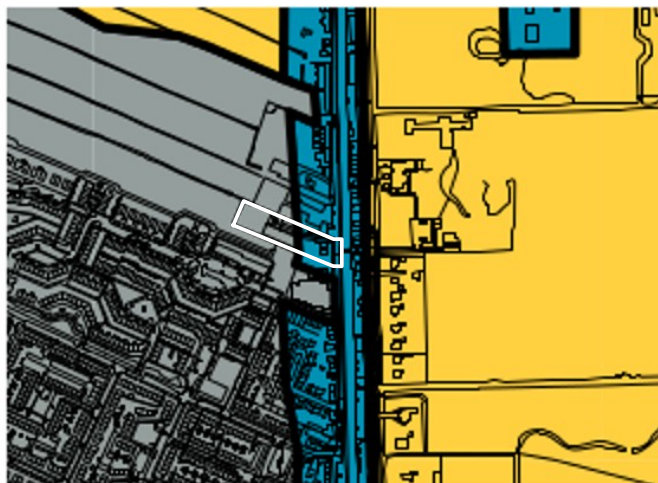
Figuur 19: Topografische kaart uit 1981.

Figuur 20: Topografische kaart uit 1988.

Figuur 21: ARCHIS overzichtskaart (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2016). Het plangebied is zwart omrand. Archeologische onderzoeken zijn weergegeven in blauw en AMK terreinen in rood.

Legenda

Categorie: Rekening houden met archeologie vanaf planomvang van:

1		Bij alle grondroerende werkzaamheden
2		Plannen groter dan 50 m ² en dieper dan 35 cm
3		Plannen groter dan 100 m ² en dieper dan 35 cm
4		Plannen groter dan 500 m ² en dieper dan 40 cm
5		Plannen groter dan 2.500 m ² en dieper dan 40 cm
6		Archeologievrij

Figuur 22: Gemeentelijke beleidskaart.

Het deel van het plangebied dat binnen categorie 3 valt is deel van de historische kern van 's-Graveland (WDM009) met sporen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd en staat geregistreerd als AMK terrein (13736). Daarom wordt aan het terrein een hoge archeologische waarde toegekend.

Het deel van het plangebied dat binnen categorie 5 valt is onderdeel van de veenpolders (WDM016) en heeft een geringe archeologische verwachting. Eventuele archeologische resten zullen betrekking hebben op de ontginning van het veen en daaropvolgende agrarische activiteiten uit de Middeleeuwen en Nieuwe tijd (Husken 2010).